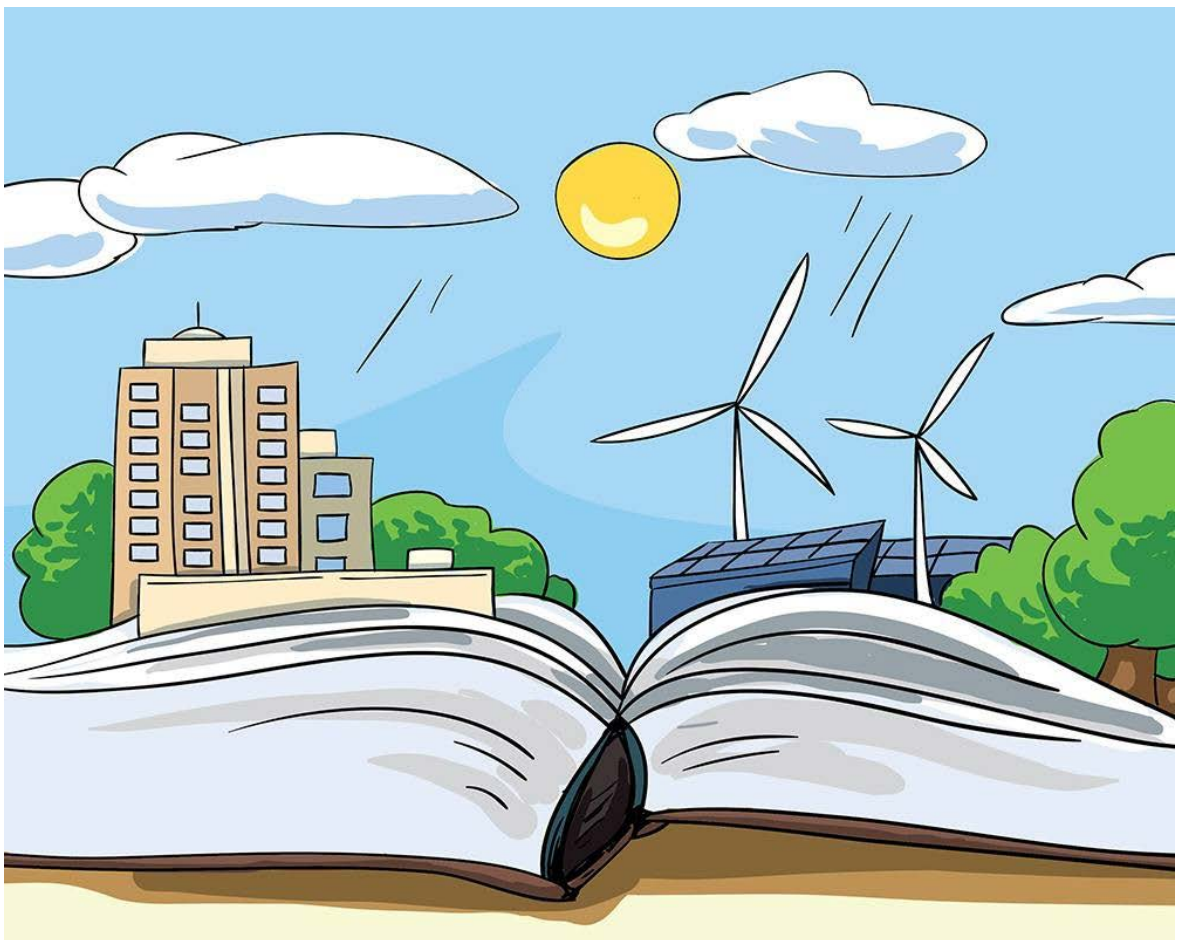

ДИСКУСІЙНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ
СТАЛИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ: ВРАХУВАННЯ
РИЗИКІВ ТА ШЛЯХ ВІДНОВЛЕННЯ

Збірка тез за результатами круглого столу

Вінниця - 2024

Це видання підготовлено за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні в межах впровадження проєкту «Посилене партнерство для сталого відновлення» за підтримки Уряду Швеції.

*За редакцією канд. екон. наук, доцента Галини Іванченко,
канд. екон. наук, доцента Наталі Махначової*

Редактор: Фатєєва Т.
Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.

Підп. до друку 2024 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний
Друк ксероксний. Ум. друк. арк. 3,48.
Обл.-вид. арк. 2,42. Тираж . Зам. №

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

ЗМІСТ

Наталія Замкова, д-р. філос. наук, професор Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (на прикладі Вінницької області)	6
Галина Іванченко, канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ	8
Наталя Махначова, канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ВИКЛИКИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	11
Ірина Динник, канд. наук з держ. управління Державний торговельно-економічний університет РОЛЬ МОЛОДІ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	13
Андрій Шинькович, канд. екон. наук, доцент Державний торговельно-економічний університет ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ДРАЙВЕРИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І СВІТУ	16
Ірина Ніколіна, канд. наук з держ. управління, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ЗМЕНШЕННЯ НЕРІВНОСТІ ЧЕРЕЗ РОЗБУДОВУ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В ГРОМАДАХ УКРАЇНИ	22
Ірина Семенюк, канд. екон. наук Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ	24
Віта Бондар, аспірантка Державний торговельно-економічний університет ВРАХУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ТА СПІЛЬНОТ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ	27

Олена Бабчинська, д-р. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В КООРДИНАТАХ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	29
Людмила Бондарчук, канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СТАНУ	32
Яна Веслова, старший викладач Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	35
Інна Гордєєва, канд. тех. наук, доцент Український державний університет науки і технологій СИРІТСЬКІ ТВОРИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	39
Максим Горшков, старший викладач Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	41
Іван Заюков, д-р. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОЦІНКА ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ	43
Едуард Ковтун, канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	45
Наталія Корж, д-р. екон. наук, професор Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ НАВІГАЦІЯ ВІДНОСИН З УРЯДОМ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	48
Олександр Лозовський, канд. екон. наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ - КЛЮЧОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	52

Інна Олесенко, д-р. філософії з економіки 54
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
**ПРИНЦИПИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ
ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Ольга Посвалюк, аспірантка 56
Хмельницький національний університет
**СУЧАСНА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ
ВОЄННОГО ЧАСУ**

Наталія Замкова
доктор філософських наук, професор
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (на прикладі Вінницької області)

Сталий розвиток, за формулюванням ООН, – це розвиток суспільства, що дає змогу задовольняти потреби нинішнього покоління, не завдаючи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь. Ідею сталого розвитку було покладено в основу світової програми дій «Порядок денний на XXI століття», прийнятої 179 країнами світу.

Україна також взяла на себе зобов'язання щодо запровадження в систему господарювання принципів сталого розвитку в рамках реалізації реформи децентралізації. Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку.

Модель сталого розвитку сьогодні постає моделлю майбутнього світової цивілізації, у якій позначено якісно новий стан розвитку суспільства як на глобальному, так і на національному, регіональному чи місцевому рівнях з урахуванням збереження природного та людського потенціалу для нинішнього та поколінь.

У вирішенні питань, пов'язаних з упровадженням основних засад сталого розвитку, значно зростає роль місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – це той рівень влади, який найбільше наближений до населення, ним формується і йому підконтрольний. Саме на цьому рівні вирішуються питання задоволення основних життєвих потреб населення [1].

Оскільки сталий розвиток територій країни багато в чому залежить від місцевого самоврядування, то й на органи місцевого самоврядування населенням покладено велику відповідальність за наслідки управління та прийняття управлінських рішень на місцях. Це потребує формування дієвої моделі місцевого самоврядування, здатної функціонувати відповідно до реальних потреб розвитку суспільства.

Вінницька обласна Рада є яскравим прикладом місцевої влади, яка своїми рішеннями та діями всіляко сприяє досягненню цілей сталого розвитку на рівні регіону. Пріоритетами вінницької обласної Ради є:

- допомога Збройним силам та територіальній обороні;
- забезпечення надійного тилу;
- підтримка життєдіяльності громад;
- системна робота в умовах воєнного стану;
- залучення міжнародних партнерів з метою підтримки Вінниччини.

Задля досягнення цілей сталого розвитку кожна громада розробляла власну стратегію розвитку. Обласна рада активно долучалася, консультувала задля того, щоб усі стратегічні цілі громад корелювали з регіональними, національними та глобальними цілями сталого розвитку.

З метою вирішення проблем розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану проводиться актуалізація Стратегій розвитку територіальних громад. Під час внесення змін до стратегічних документів та розробки планів реалізації стратегій на 2024 - 2026 роки враховується необхідність виконання завдань, що спрямовані на підтримку :

- безпеки та оборони;
- військовослужбовців та їх сімей;
- внутрішньо переміщених осіб;
- енергобезпеки;
- енергонезалежності та енергоефективності;
- розвитку місцевої економіки;
- адаптації релокованого бізнесу в громадах;
- інклюзії.

Яскравим прикладом реалізації цілей сталого розвитку в нашому регіоні є створення на Вінниччині Міжрегіонального координаційного гуманітарного штабу в 2022 році за ініціативи Вінницького міського голови Сергія Моргунова та голови обласної ради Вячеслава Соколового. Координатором штабу є Володимир Гройсман. Головна мета діяльності Штабу - допомогти людям,

забезпечити необхідним вимушених переселенців та захисників України, а також допомогти запрацювати на нових місцях підприємствам, переміщеним із зон бойових дій [2].

Отже, метою діяльності органів місцевого самоврядування є досягнення спільно з територіальною громадою сталого соціально-екологічного розвитку з ефективним економічним механізмом задоволення потреб людини і збереження природного середовища.

Кожна ціль однаково важлива, але для досягнення усіх цілей необхідне ПАРТНЕРСТВО.

Список використаних джерел:

1. Невелєв О.М. Сталий розвиток регіону: Стратегічні напрями та механізми. К. : НДІСЕП, 2001. 95 с.
2. Офіційний сайт Міжрегіонального координаційного гуманітарного штабу <https://www.humanitarnyishtab.org/>

Галина Іванченко

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ

Сьогодні експерти визначають нові виклики, можливості, які в значній мірі визначають зміни парадигми розвитку світу загалом та окремої території зокрема. Ці зміни не тільки стосуються економіки, політики, соціального життя, але й пов'язані з поширенням смарт-технологій і соціальних медіа, усвідомленням територіальної спільноти власної відповідальності за протидію загрозі кліматичних змін, які відображаються у впровадженні нових підходів управлінні територіальним розвитком. Отже, завдання стратегічного планування

розвитку території, наразі, пов'язане не тільки з ефективним використання наявних ресурсів, а й вирішенням таких ключових проблем як подолання бідності, захист планети, забезпечення миру та процвітання для всіх людей.

Цілі сталого розвитку території визначають напрямки вирішення глобальних проблем розвитку, які можуть бути досягнуті лише шляхом проектування, впровадження, моніторингу та оцінки політики, яка поєднує економічну, соціальну та екологічну сфери. В умовах воєнного стану в Україні основне завдання розробки та реалізації стратегії на основі цілей сталого розвитку є одночасне подолання бідності, забезпечення миру та процвітання країни.

Стратегічне планування розвитку території на засадах сталості дозволяє отримати наступні переваги та можливості:

- визначити позиціонування території як сталої, самоусвідомленої, цілеспрямованої спільноти, що може уявити своє майбутнє;
- систематизувати досвід, ресурси, можливості, ризики, інші внутрішні та зовнішні фактори, які можуть сприяти чи перешкоджати розвитку території;
- запланувати зміни якісного стану та кількісних показників, яких бажано досягти в майбутньому завдяки реалізації стратегії;
- сконцентрувати власні ресурси та зусилля різних людей на спільному досягненні найважливіших результатів за пріоритетними напрямками розвитку;
- оперативно реагувати на нові виклики під час війни;
- ефективно й цілеспрямовано розпланувати та реалізувати поточну діяльність, орієнтуючись на пріоритети розвитку, оперативні та стратегічні цілі, заплановані показники.

Розробка стратегії розвитку території на засадах цілей сталого розвитку має ґрунтуватися на наявних ресурсах та командній роботі громади, влади, бізнесу; враховувати інтереси партнерів та стейкхолдерів; компетентність, досвід та знання команди, що розроблятиме та реалізовуватиме стратегію.

Основні аспекти, що варто врахувати при розробці стратегії розвитку території на засадах цілей сталого розвитку:

- стратегія має бути гнучкою та доповнюватися;
- стратегія може мати декілька завчасно прописаних та підготовлених сценаріїв;
- в розробці стратегії має брати участь цільова аудиторія, дослідники, представники громадських організацій, партнери, стейкхолдери;
- стратегія – це робочий документ, який має використовуватися для фандрейзингових комунікацій, розробці нових проєктів тощо;
- психологічний стан команди, яка реалізовуватиме стратегію в умовах воєнного стану є надзвичайно важливий.

Список використаних джерел:

1. Пилипенко С. Стратегічне управління підприємством на засадах концепції сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. С. 79–85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-47>
2. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. <https://www.vin.gov.ua/>. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/strategy2027.pdf>
3. Стратегія розвитку Вінницької міської територіальної громади до 2030 року. <https://www.vmr.gov.ua/strategiia>. URL: <https://www.vmr.gov.ua/media/Сервіси/Стратегія3.0/Стратегія%20розвитку%20ВМТГ%20до%202030%20року%20-%20Стратегія%203.0.pdf>
4. Ярема Л. В., Замора О. І. Управління розвитком територіальної громади. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8914> (дата звернення: 25.12.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.104](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.104)

Наталя Махначова

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ВИКЛИКИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У складних умовах, але за підтримки міжнародних партнерів, таких як Програма розвитку ООН (ПРООН), Україна впроваджує філософію «Відбудувати краще, ніж було» або BBB (Build Back Better). Ця філософія, якою ПРООН керується впродовж десятиліть, особливо у післявоєнних умовах та у періоди після катастроф, спрямована на те, щоб суспільства виходили з криз більш сильними, справедливими та краще підготовленими до майбутнього. Надаючи пріоритет стійкості, сталості та інклюзивності у своїх зусиллях з відбудови, Україна прагне повстати з попелу цієї руйнівної війни більш сильною та стійкою [1].

За результатами фокус-групи щодо стратегування соціально-економічного регіонального розвитку, в рамках проєкту «Підтримка України у відбудові та відновленні», за фінансової підтримки ЄС [2] було визначено ряд викликів. В ході дослідження також було сформовано пропозиції щодо їх попередження:

✓ Паралельне розроблення стратегічних документів місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами. Шляхами вирішення даної проблеми може слугувати комунікація представників різних органів влади; відкритість; проведення спільних робочих груп, спільних стратегічних сесій.

✓ Обмеженість доступу до релевантної та актуальної статистичної інформації – врахування умов воєнного стану; відкритість; систематичне оновлення статистичної інформації, звітності.

✓ Проблема стратегічного планування створення інфраструктури цивільного та соціального захисту населення – неповна забезпеченість обладнаними укриттями об'єктів соціальної інфраструктури, в т.ч. шкіл, навчання у змішаному форматі; необхідність у значних фінансових ресурсах.

✓ Структурні недоліки ринку праці. Спостерігається швидка зміна попиту на робочу силу від місцевих та релокованих підприємств; «кадровий голод» як наслідок воєнного стану та його похідні (виїзд за кордон, мобілізація). В рамках зазначених викликів пропонується тісна співпраця зі стейкхолдерами, стажування, практика, дуальна освіта; вивчення (прогнозування) потреб ринку та зміна/ оновлення освітніх програм для підготовки здобувачів закладів освіти.

✓ Руйнування та скорочення обсягів виробництва бюджетоутворюючих підприємств, малого і середнього бізнесу. Відновлення за принципом «Відбудувати краще, ніж було» або BBB (Build Back Better) на засадах сталого розвитку, пошук програм та грантів різного рівня та спрямування.

✓ Недостатня інституційна спроможність громад у використанні можливостей залучення грантового фінансування. Потреба у знаннях та вміннях: володіння англійською мовою; фандрейзингу; підготовки грантових заявок; комунікації з партнерами різних рівнів та стейкхолдерами.

Труднощі, з якими розробники стикалися при стратегічному плануванні у довоєнний період (рис. 1).

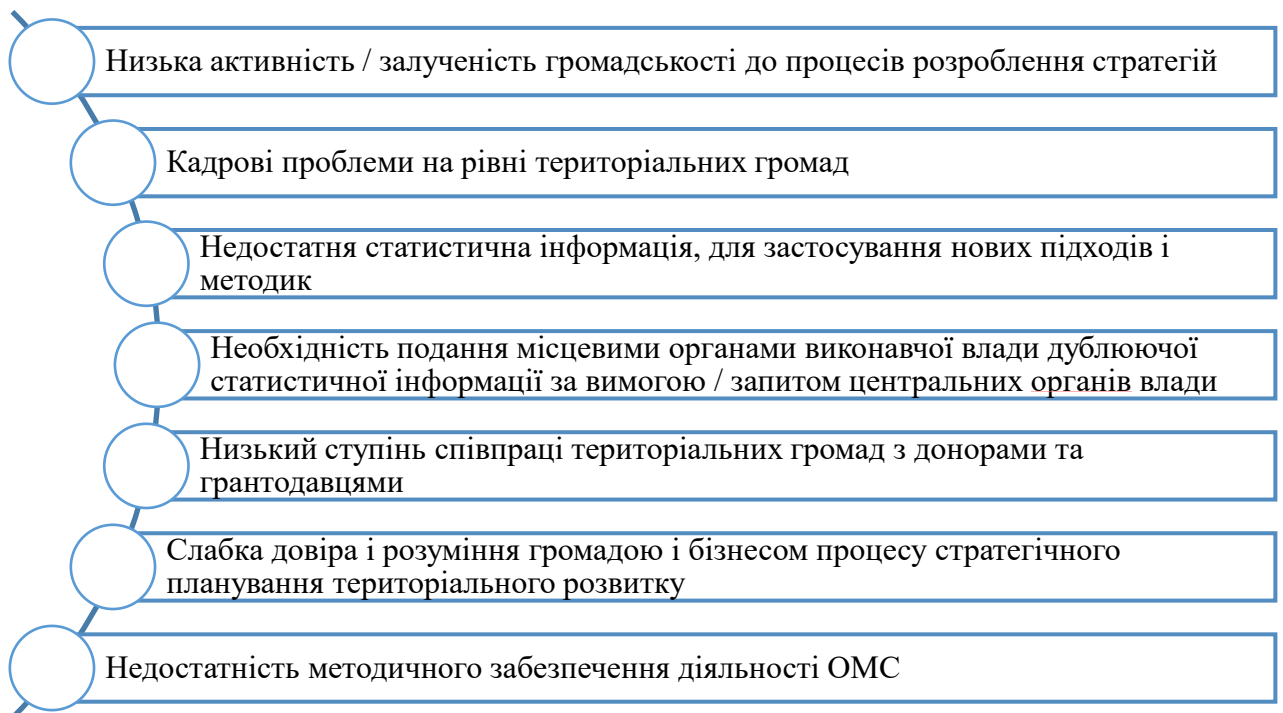

Рисунок 1 – Досвід розробки стратегій 2021-2027 років

Таким чином, врахування зазначених викликів та труднощів, а також досвід їх подолання надасть нам можливість випрацювати ефективні регіональні стратегії на засадах сталого розвитку, інклюзії та демократії, а також інших принципів, визначених на Міжнародній конференції з питань відновлення України в м. Лугано у 2022 році.

Список використаних джерел:

1. Сільє Я. Від руїн до розбудови стійкості і відновлення України. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/vid-ruyin-do-rozbudovy-stiykosti-i-vidnovlennya-ukrayiny>
2. Рекомендації щодо використання сучасних методів стратегування регіонального розвитку в умовах воєнного стану та високого рівня невизначеності. URL: <https://drive.google.com/file/d/1xfW6TVYr2j7O0zbXvpYLJgO37WQ1tLqP/view>

Ірина Динник

кандидат наук з державного управління

Державний торговельно-економічний університет

РОЛЬ МОЛОДІ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Роль молоді у повоєнній відбудові України є вирішальною. Молодь нації – це майбутнє країни, і вона відіграє важливу роль у формуванні майбутнього країни.

Молодь України може різними способами сприяти післявоєнній відбудові. Одним із найважливіших шляхів є освіта. Освіта – запорука прогресу та розвитку. Молодь може отримати освіту в різних сферах, таких як публічне управління та адміністрування, інженерія, будівництво та сільське господарство, які є важливими для процесу відновлення.

Ще один спосіб, у який молодь може зробити свій внесок, – це волонтерська робота. Вони можуть бути волонтерами в організаціях, які беруть участь у процесах відбудови, і допомагати в таких завданнях, як розчищення сміття, ремонт пошкоджених будівель і надання допомоги тим, хто постраждав від війни. Це не тільки допомагає у процесі відновлення, а й виховує у молоді почуття відповідальності та громадської позиції.

Крім того, молодь може бути залучена до політичного процесу. Вони можуть брати участь у місцевих та національних виборах і висловлювати свою думку щодо політики та рішень, які впливають на процеси відновлення. Вони також можуть створювати молодіжні організації та групи, які працюють над покращенням своїх громад і країни в цілому.

Молоде покоління сьогодні бере активну участь в діяльності найбільших в Україні молодіжних організацій.

Основними формами діяльності даних громадських утворень, активними учасниками яких є молоді люди, у час повномасштабної війни «стали: плетіння сіток для маскування; пошук дефіцитного обладнання для армії; збір продуктів харчування та ліків для військових; збір коштів на потреби армії; участь в евакуації населення; збір теплих речей та продуктів першої необхідності для переселенців; забезпечення кормами притулків для тварин і зоопарків» .

Особливе місце в сучасній українській дійсності займає безпрецедентний за масштабами феномен волонтерському руху. Про нього сьогодні з захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. Розквіт волонтерської діяльності в Україні припав на часи Революції Гідності і початок війни на Донбасі та отримав законодавче закріплення [1].

Саме цей рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей (рис. 1), готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави та її населення. Важливо зазначити, що домінуюча частка волонтерів - це молодь і безумовно студентство. Це унікальне явище в майбутньому ще очікує на увагу українських та зарубіжних дослідників [1].

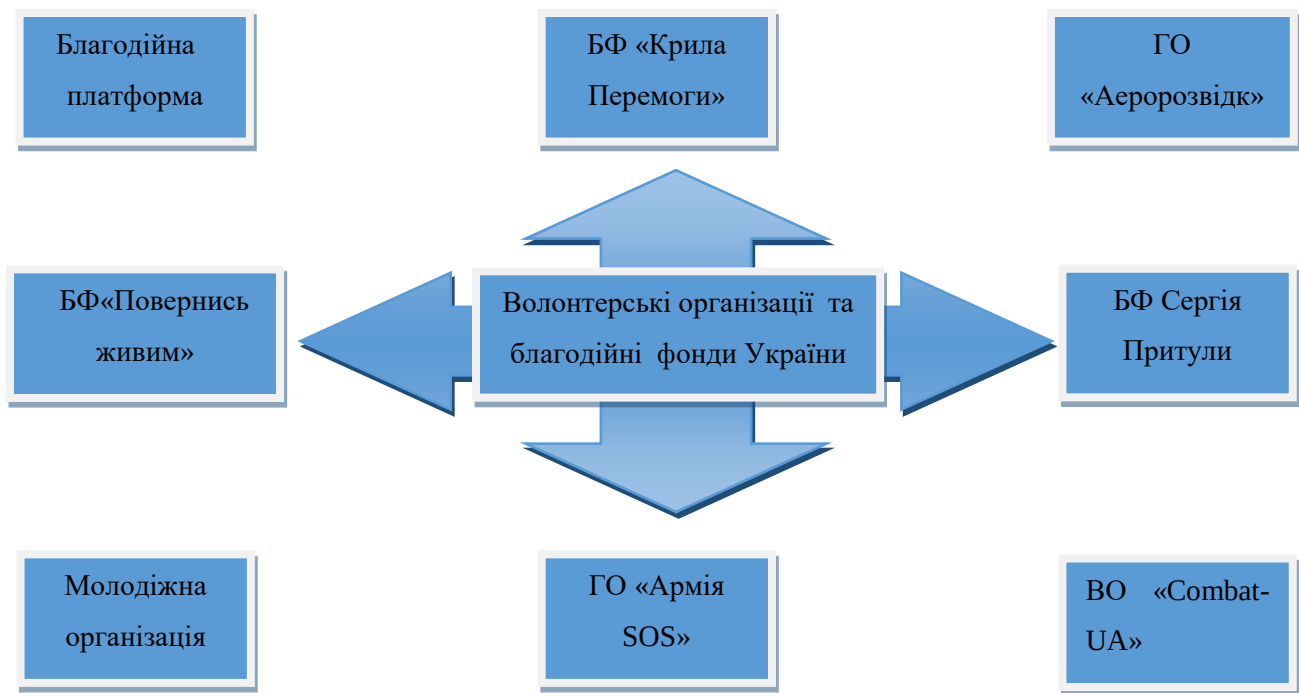

Рисунок 1 - Волонтерські організації України

Нині в нашій країні функціонує велика кількість організацій, до складу яких здебільшого входить молодь. Всі ці організації об'єднує єдина мета - підтримка Збройних Сил України та наближення української перемоги.

Нашій країні надзвичайно пощастило з молодим поколінням, адже в нас багато вмотивованих молодих людей. Молодь вже сьогодні бере на себе відповідальність, готова вирішувати непрості завдання та долучатися до відбудови нашої держави, і є зацікавленою у розвитку України. Саме тому дуже важливо підтримувати всі ініціативи молодих людей, створити належні умови для їх життєдіяльності та розвитку, і забезпечити це можна, завдяки вирішенню давно існуючих проблем.

Отже, дослідження ролі молоді в умовах війни та в повоєнному відновленні України, показало, що активна участь молоді в суспільних процесах є важливим чинником для забезпечення мирного життя та повоєнного відновлення й розвитку України в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Цибух В. І. Формування молодіжної політики у повоєнні роки через міжнародні освітні, культурні та туристичні програми. 2022. С. 95-98. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38267/Tsybukh.pdf?sequence=1>

Андрій Шинькович,
кандидат економічних наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет
Народний депутат України 8 скликання

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ДРАЙВЕРИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І СВІТУ

Продовольча безпека для України це одночасно і фактор значення нашої країни в світі, її важлива місія на планеті, так і фактор економіки, формуючий ВВП України. Досліджуючи продовольчу безпеку, її чисельні компоненти, ми перш за все усвідомлюємо, що, не зважаючи на війну, Україна залишилась гарантом продовольчої безпеки в багатьох країнах світу через внесок України до світового продовольчого ринку, до прикладу у 2021 р., еквівалентного забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб.

За інформацією Мінагрополітики, у 2022 р. зібрано понад 67 млн т врожаю, що стало одним з п'яти кращих показників за 30 років [1]. Водночас, скоротилася на 6,8 млн га посівна площа сільськогосподарських культур та їх валовий збір (21,8 млн га, проти показника 2021 р. 28,6 млн га) [2].

Проблема загроз та захисту спроможності України не лише забезпечити своїх громадян продуктами харчування, а й отримувати прибутки від продовольчого експорту, постійно в центрі уваги влади, науки, бізнесу та суспільства в цілому, поруч з енергетичною безпекою та екологією.

Взаємопов'язаність глобальних цілей сталого розвитку, коли прогрес в одній із них приносить позитивні результати в інших, має пряме відношення до продовольчої безпеки. Друга з сімнадцяти глобальних цілей сталого розвитку, чітко говорить про продовольчу безпеку і звучить як «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства». Водночас усі інші цілі без виключення, хоча

і не завжди мають в назві чи завданнях безпосередньої згадки, знаходяться за різним ступенем прямої залежності по відношенню до продовольчої безпеки.

Науковці визначають головне завдання драйверів у забезпеченні позитивних змін параметрів соціально-економічної системи як реакції на вплив зовнішніх та внутрішніх імпульсів. Різними акторами виділяють специфічні принципи, яким повинні відповідати визначені драйвери:

- Принцип постійної готовності до можливості виникнення нестабільного розвитку подій у системі (будь-який етап функціонування системи визначає необхідність постійної готовності до можливості дестабілізації системи);

- Принцип превентивності (краще попередити загрозу виникнення нестабільної ситуації, ніж нейтралізувати її негативні наслідки);

- Принцип ефективності управлінських рішень (вибір конкретних управлінських рішень щодо вектора розвитку здійснюється в напрямку, що відповідає максимально можливому співвідношенню результатів і витрат [3]).

Виходячи з одного із визначень продовольчої безпеки «як здатність держави, незалежно від внутрішніх і зовнішніх обставин (загроз), задовольняти потреби своїх громадян у харчуванні на рівні не нижче медично обґрунтованих норм, що гарантується наявністю достатніх ресурсів, внутрішнього виробничого потенціалу, здатністю забезпечити сприятливу демографічну ситуацію, збереження національного генофонду, сталість розвитку, інтеграцію країни у світовий економічний простір, суверенітет і незалежність» поняття «драйвери» дуже логічно корелюється і за своєю суттю і за своїми специфічними принципами.

Сталий розвиток, а особливо чітко сформульовані 17 його глобальних цілей є каталізатором для продовольчої безпеки. А отже, є усі підстави для твердження, що глобальні цілі сталого розвитку є драйверами зміцнення продовольчої безпеки в Україні та світі, впровадження (досягнення) яких стимулює соціально-економічну, екологічну та інноваційно-технологічну основу продовольчої безпеки (рис. 1).

Рисунок 1 - Глобальні цілі сталого розвитку - драйвери продовольчої безпеки

Аналіз кожної з глобальних цілей цьому підтвердження. Ми зупинюсь лише на декількох з яскравих тому підтверджень і актуальних наукових спостереженнях.

Восьма ціль «Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх», всі 6 завдань цієї цілі в наших воєнних реаліях знаходять своє практичне відображення. Адже сільське господарство за два роки воєнного стану втратило суттєву кількість підприємств, однак зберігає досить потужний підприємницький потенціал для відновлення довоєнних обсягів виробництва [4]. Але українці, не зважаючи на втрати, шукають нові сфери розвитку економічної діяльності. У 2022 році кількість діючих підприємств у галузі сільського, лісового та рибного

господарства зменшилася з 51,8 тис. до 35,6 тис., тобто майже на третину (-31,4 %), але в той же час на вирощуванні ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників відбулося незначне, але зростання – до 387 осіб (+2,4 %), прямих, ароматичних і лікарських рослин – до 58 осіб (+3,6 %).

У цілі 8 є завдання 8.2 «Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та високотехнологічних конкурентних виробництв» на жаль в Україні жодним чином не стимулюється державою, а саме виконання цього завдання дало б в результаті впровадження новітніх передових технологій з вирощування та переробки сільськогосподарської продукції для просування її експорту з високою доданою вартістю, зокрема, у м'ясо-молочній галузі, продукції невеликих агропідприємств, виробників крафтової продукції та нішевих культур.

Дванадцята глобальна ціль сталого розвитку «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва» в завданні 12.2 говорить про «Зменшити втрати продовольства у виробничо збутових ланцюжках». Втрати продовольства та харчові відходи визначаються як зменшення кількості продовольства, призначеного для споживання людиною, на всіх етапах харчового ланцюга від збору врожаю до споживання, незалежно від причини [5]. *Харчові* відходи визначаються як продукти харчування, призначені для споживання людиною, які викидаються або псуються з будь-якої причини на етапі споживання [6]. Аналіз причин виникнення відходів харчового виробництва в харчовому ланцюгу дозволив зробити висновок, що вони взаємопов'язані і залежать від природи продукту та місцевих умов. Продовольчі втрати включають ту частину їжі, яка втрачається під час вирощування, виробництва та переробки (неїстівні частини, зіпсовані продукти тощо), тоді як харчові відходи в основному спричинені тим, що споживачі викидають їжу, яку вони можуть використовувати та споживати самі. Якщо в країнах, що розвиваються, втрати продуктів харчування значні, а кількість харчових відходів незначна, то в розвинених країнах, де виробництво є більш ефективним, кількість харчових відходів значно вища через проблеми з відходами та безпекою.

Для зменшення існуючих проблем на етапі ланцюга створення вартості необхідні індивідуальні, технологічні та поведінкові рішення. Ці рішення повинні враховувати інноваційний та інвестиційний досвід, а також зміну поведінки. Вирішення проблем на стадіях виробництва та споживання має включати новітні розробки та технологічні досягнення в сільському господарстві, використання нового обладнання на стадії зберігання та використання електронних технологій на стадіях транспортування, переробки та пакування. Вектор вирішення цих проблем лежить у площині зменшення відходів під час споживання, включаючи заходи у сфері громадського харчування та в побуті.

Фудшерінг - це рух за порятунок їжі, який має на меті зменшити кількість відходів невикористаних продуктів харчування. Люди діляться їжею в соціальних мережах та у спеціально відведених місцях.

З одного боку, 821 мільйон людей стикаються з проблемою недоїдання, в Африці та Південній Америці зростають масштаби недоїдання та гострої нестачі продовольства, 300 мільйонів людей страждають від ожиріння, а 38 мільйонів - діти віком до п'яти років [7]. Покращення цієї ситуації вимагає збільшення виробництва, інвестицій в інфраструктуру харчової промисловості, покращення технічного оснащення та підвищення кваліфікації осіб, відповідальних за переробку та зберігання харчових продуктів.

У розвинених країнах найбільш ефективні стратегії включають поліпшення комунікації між виробниками і торговцями та розробку систем маркування для уникнення перевиробництва. Ці стратегії також передбачають надання виробникам і споживачам адекватної інформації про економічні та екологічні наслідки харчових відходів і шляхи їх зменшення.

Сучасні підходи та технології можуть збільшити діапазон використання харчових відходів, зокрема в виробництві енергії.

Розглядаючи дев'яту глобальну ціль сталого розвитку, яка сформульована як «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій індустріалізації та інноваціям», то практичне втілення завдань 9.1, 9.2 та 9.3 призвели б до

модернізації логістичних маршрутів, а саме приведення ширини української залізничної колії до європейських стандартів із залученням іноземного капіталу. А це гарантуватиме безперебійне і безпечне постачання української продукції на світовий продовольчий ринок.

Отже, не зважаючи на визвольну війну України від збройної агресії з боку росії, усвідомлюючи пріоритет спрямовувати усі зусилля та ресурси на звільнення України від загарбників, зокрема через переведення економіки України на максимальну допомогу силам оборони, поглиблення впровадження глобальних цілей сталого розвитку в усі сфери життєдіяльності України на територіях, де немає окупації та військових дій, потрібно продовжувати. На практиці - необхідно продовжити адаптація аграрної політики України до відповідних положень Спільної аграрної політики ЄС, приведення вітчизняного законодавства в цій сфері у відповідність до вимог, пов'язаних зі вступом України до ЄС. При цьому законодавчі та нормативно-правові акти, які аграріям буде складно впровадити в умовах війни, доцільно ухвалювати з відтермінуванням введення в дію – після завершення воєнного стану. Все це матиме позитивний ефект посилення продовольчої безпеки України та збереже велике значення України в продовольчій безпеці світу.

Список використаних джерел:

1. В Україні намолочено майже 51 млн тонн зерна. URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-namolocheno-majzhe-51-mln-tonn-z...>
2. Через повномасштабну війну посівні площі в Україні зменшились на 25 %. URL: <https://agropolit.com/news/24947-cherez-povnomasshtabnu-viynu-posivni-p...>
3. Кононова І. В. Концептуальні основи формування драйверів розвитку соціально-економічних систем. Інтелект XXI -2016. № 6. С. 115-123.
4. За перший рік війни кількість діючих сільськогосподарських підприємств зменшилася майже на третину – Інститут аграрної економіки URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/presrelease/3698-za-pershyy-rik-viyny-kilkist-diyuchykh-silskohospodarskykh-pidpryemstv-zmenshylasya-mayzhe-na-tretynu-institut-ahrarnoyi-ekonomiky.html>

5. Tefera T. K., Kanampiu F. D., De Groote H. G. The metal silo: an effective grain storage technology for reducing post-harvest insect and pathogen losses in maize while improving smallholder farmers' food security in developing countries // Crop Protection. 2015. Vol. 3, No. 30. P. 240-245. doi: 10.1016/j.cropro.2010.11.015

6. Appropriate food packaging solutions for developing countries. // FAO. Rome, 2018. URL: <http://www.fao.org/docrep/015/mb061e/mb061e00.pdf>

7. У світі понад 41 млн. дітей до п'яти років страждають на ожиріння – ВООЗ // ВООЗ. Женева, 2017. URL: <https://www.unian.ua/>

Ірина Ніколіна

кандидат наук з державного управління, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ЗМЕНШЕННЯ НЕРІВНОСТІ ЧЕРЕЗ РОЗБУДОВУ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

Цілі сталого розвитку утворили універсальну доктрину орієнтирів поступу європейських країн. Подолання нерівності, як одна з цілей сталого розвитку, забезпечується вільним доступом до ресурсів та можливостей для кожного індивіда. Розбудова безбар'єрності є детермінантом сталого розвитку України, особливо сьогодні, коли в умовах війни стрімко зростає кількість осіб з інвалідністю та людей з фізичними / сенсорними / психічними / інтелектуальними / ментальними порушеннями.

Категорія «безбар'єрність» помилково ототожнюється лише з подоланням фізичних перешкод, однак є набагато ширшою. В Україні наявний комплекс перешкод для різних, в тому числі, й маломобільних груп щодо доступності в інфраструктурній, економічній, освітній та цифровій сферах.

Під безбар'єрністю, відповідно до Національної стратегії [1] розуміють загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності.

З метою подолання таких перешкод потрібно розробляти й впроваджувати комплекс заходів для зняття проблем доступу та кращої інтегрованості різних груп населення. Звичайно, реалізація політики безбар'єрності в сьогоdnішніх умовах воєнного часу ґрунтується на наявному правовому механізмі публічного управління.

Аналізуючи нормативно-правові акти нашої країни, можна зазначити, що в Україні є низка документів, які регулюють норми, правила і обов'язки, що стосуються маломобільних груп населення та створення безбар'єрного простору. Виділимо Конвенцію про права осіб з інвалідністю, ратифіковану ВРУ 16.12.2009 р. [2], та Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 14.04.2021 р. [1]

Важливою складовою формування політики безбар'єрності є узагальнення та імплементація передового досвіду, який допоможе впроваджувати кращі практики, мінімізуючи при цьому помилки.

В Польщі практикується спеціальний внесок у Фонд реабілітації осіб з інвалідністю, який сплачують працедавці. Ці кошти використовують для обладнання робочих місць людей з інвалідністю. Польська держава надає певні пільги підприємствам, які приймають на роботу людей з інвалідністю. В кожній країні свій, індивідуальний підхід до питання забезпечення архітектурної доступності. Наприклад, в місті Варшава, здійснюються зміни в архітектурній доступності міста в рамках Варшавського плану скорегованого на маломобільні групи населення.

В Німеччині безбар'єрність та інклюзивність стає невід'ємною частиною усіх сфер життя, особливо соціально-трудої: активно реалізуються практики інклюзивного доступу до працевлаштування, проводяться заходи, які сприяють взаємодії працедавців та працівників.

В Швеції реалізуються спеціальні заходи з державної підтримки зайнятості осіб з інвалідністю та роботодавців, які їх працевлаштовують. Роботодавець може отримати фінансову компенсацію за надання особливих умов працівникам з інвалідністю.

Вважаємо за необхідне в контексті діяльності ЗВО України спрямувати діяльність на розвиток «філософії безбар'єрного середовища» в українському суспільстві, забезпечити комунікацію з населенням щодо запитів на інтеграцію в контексті освітньої, цифрової та інформаційної безбар'єрності.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021р. №366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Ратифікована Верховною Радою України від 16 грудня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

Ірина Семенюк

кандидат економічних наук

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Соціальне підприємництво як явище економічного характеру не є новим для українського суспільства. Водночас, даний вид діяльності можна назвати певним феноменом, що цілком відображається у його трактуванні як економічної категорії. Зважаючи, на те, що у вітчизняному законодавстві немає чіткого визначення поняття «соціальне підприємництво», думки науковців також відрізняються щодо його розуміння, що, в свою чергу, створює на практиці багато проблем для соціальних підприємців.

Найбільш ґрунтовним можна вважати визначення, представлене в аналітичному звіті «Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз», згідно якого соціальне підприємництво являє собою діяльність

підприємств чи організацій, які функціонують з метою отримання прибутку і його спрямування на виконання соціальної місії в контексті вирішення суспільних проблем, або ж працюють у сфері неприбуткової діяльності, спрямованої на досягнення соціального ефекту [1]. Адже, на сьогоднішній день, даним видом підприємницької діяльності займаються як фізичні особи підприємці, Товариства з обмеженою відповідальністю, так і громадські організації, якщо це передбачено Статутом.

Аналізуючи результати діяльності сучасних соціальних підприємств, їх основними ознаками можна назвати:

- орієнтованість на вирішення суспільних проблем, що чітко визначено у візії та місії соціального підприємства;
- частина прибутку реінвестується в певні проєкти, покликані вирішити найбільш значущі соціальні проблеми;
- для соціальних підприємців головним критерієм успішності є досягнення запланованих індикаторів соціального впливу, що відображається у відповідному звіті.

Разом з тим, соціальні підприємства мають бути фінансово самостійними, впроваджувати соціальні інновації та мати можливість масштабувати свою діяльність (у тому числі, виходити на зовнішні ринки). На жаль, у сьогоднішніх реаліях, значна кількість таких господарської діяльності не мають стійкої фінансової моделі та значною мірою залежить від залучення зовнішніх ресурсів, зокрема грантових (рис. 1).

Рисунок 1 – Проблеми та перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні

В цілому, соціальне підприємництво відіграє досить важливу роль у розвитку громад в умовах подолання воєнних викликів, яка полягає у сприянні працевлаштуванню та соціально-економічній інтеграції внутрішньо-переміщених осіб та ветеранів, покращенню освітніх, медичних та соціальних послуг, а також сприянні відновленню економічного потенціалу громади. Але, найголовніше – це об'єднання мешканців громади навколо спільних цінностей, а також пошуку найбільш ефективних та інноваційних рішень з метою вирішення важливих соціально-економічних проблем.

Список використаних джерел

1. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. Аналітичний звіт. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf.

Віта Бондар
аспірантка

Державний торговельно-економічний університет

ВРАХУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ ТА СПІЛЬНОТ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Упродовж тривалого періоду Україна активно підтримує виконання Порядку денного щодо сталого розвитку до 2030 року, що є міжнародним документом, ухваленим у 2015 році з метою подолання бідності, захисту екології та забезпечення миру та процвітання для всіх людей до кінця поточного десятиліття. У 2019 році Президентом України було підписано наказ про інтеграцію 17 Цілей сталого розвитку (далі - ЦСР) у державну політику, які спрямовані на досягнення сталого економічного та соціального розвитку для всіх громадян країни.

Повномасштабна війна в Україні, яку спровокувала країна агресорка росія, загострила економічні, соціальні та екологічні проблеми в державі, що унеможливило досягнення визначених ЦСР. У зв'язку з цим слід переглянути основні пріоритети, завдання та заходи, що пов'язані із впровадженням стратегії сталого розвитку, враховуючи наслідки руйнувань та збитків, завданих війною, і процес повоєнного відновлення української економіки.

Вважаю, що завдання цілей сталого розвитку мають бути адаптовані у відповідності до Плану відновлення України. План відновлення України складається з 15 національних програм у різних секторах економіки та суспільного життя. Ці програми значною мірою відповідають основним потребам країни як у воєнний, так і післявоєнний період (рисунки) [1].

Цілі Плану відновлення України є наступними:

- забезпечити економічну, соціальну та екологічну стійкість у марафоні до перемоги;

- знайти ефективні рішення для якнайшвидшого відновлення найважливіших економічних та соціальних процесів, і природніх екосистем;
- розробити план модернізації країни, який забезпечить стійкий економічний ріст та добробут населення [1].

Рисунок 1 – Національні програми Плану Відновлення України

*сформовано на основі [1]

Варто зауважити, що перегляд цілей сталого розвитку для повоєнного відновлення економіки України потребує застосування коротко- та довгострокових заходів. Важливо впровадити проміжні ЦСР на короткий термін, задля здійснення оцінки впливу війни на економіку, суспільство і довкілля. Такі дії будуть основою для оцінки діяльності, які спрямовані на відновлення діяльності підприємств, впровадженні соціальних програм для постраждалих осіб від війни та зменшенні екологічних збитків.

Таким чином, змінення ключових індикаторів стратегії сталого розвитку є важливим у переході до економічного зростання, боротьби з бідністю, поліпшення якості освіти та захисту екосистем України.

Список використаних джерел:

1. План Відновлення України. Національна рада з відновлення. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf
2. Цілі сталого розвитку – невід’ємна частина Плану відновлення України. ПРООН в Україні. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/tsili-staloho-rozvytku-nevidyemna-chastyna-planu-vidnovlennya-ukrayiny?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA7OqrBhD9ARIsAK3UXh255mODhTOGI2qAWAQMg26cX2iPeIhzOR29vTrrOJhId1OfLFK-VMaAgiiEALw_wcB

Олена Бабчинська

доктор економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В КООРДИНАТАХ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Складні виклики, що постали перед українським народом внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, особливо загострюють потребу в управлінні, яке має адаптивно реагувати на виклики війни та необхідність післявоєнної відбудови. Масштабність і складність проблем у всіх сферах суспільного життя та на всіх рівнях проявляються в координатах нестабільного, нетипового та агресивного середовища і пов'язані з величезними людськими та матеріальними втратами. Це свідчить про нагальну потребу запровадження нового підходу до розбудови ефективних механізмів державного управління, здатних протистояти воєнним, економічним та гуманітарним аспектам війни, перемогти у ній та закласти підвалини для післявоєнного відродження.

Війна завдала значної шкоди нашій державі та всім без винятку українцям, але водночас спричинила низку важливих стратегічних змін, насамперед у частині підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади, лідерами громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Як наслідок, почали розвиватися соціально-економічні процеси, які сприятимуть успішному післявоєнному розвитку території України [2].

Війна об'єднала українське суспільство навколо фундаментальних європейських цінностей та ідеалів, таких як демократія, верховенство права та повага до прав і свобод людини, настільки, що майже весь світ визнав Президента України та український народ як націю з великої літери.

Сьогодні бути українцем - це бути взірцем у боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України. Це здатність об'єднуватися і згуртовуватися настільки сильно, що поділ на соціальні класи, політичні сили, професійні об'єднання та групи інтересів практично зникає. За невеликим винятком, усі цілеспрямовано прагнуть досягти спільної мети-вигнати ворога з України. Кожен хоче бути залученим до різних процесів розбудови майбутнього української держави. Це особливо важливо в умовах воєнного стану в Україні, оскільки владна ієрархія на всіх рівнях тяжіє до централізованого прийняття управлінських рішень.

Тому безумовним пріоритетом сьогодні є визначення пріоритетів та пошук підходів, методів та інструментів, які допоможуть місцевій владі забезпечити максимальну ефективність в управлінні потенційними ресурсами своїх регіонів, а з іншого боку, налагодити координацію діяльності всіх державних органів. Основною метою якого є своєчасне забезпечення нагальних потреб фронту, та налагодження процесів які безпосередньо впливають на організацію управління розвитком територій враховуючи виклики сьогодення.

Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку, демонструє прогресивний підхід до керування економічними процесами з урахуванням збалансованих результатів, соціальної відповідальності та екологічної сталості.

Враховуючи цільові орієнтири сталого розвитку, спрямовані на економічне зростання, збереження ресурсів та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, ключовими аспектами розвитку мають стати: забезпечення доступу до актуальної, достовірної та релевантної інформації про економічні системи; аналіз економічних показників та трендів з метою прогнозування та прийняття ефективних рішень; розвиток стратегій та політик, спрямованих на досягнення сталого розвитку, включаючи, стимулювання екологічно чистого виробництва та підтримку соціально відповідальної діяльності; підтримка взаємодії між різними складовими економічних систем, зокрема підприємствами, урядовими організаціями та громадськими структурами.

З метою оцінки сучасних тенденцій розвитку бізнесу, зокрема на ринку праці в умовах воєнного часу, Європейська Бізнес Асоціація провела соціологічне дослідження, яке виявило, серед іншого, такі ключові аспекти[1]: майже третина підприємств (29%) припинили свою діяльність, хоча більшість (27%) мають намір відновити роботу як найшвидше.

Самоорганізація населення продемонструвала свій неабиякий потенціал навіть у гострий кризовий період війни, в тому числі в зруйнованих війною громадах. Тому після завершення війни використання набутого потенціалу має стати запорукою швидкого відновлення нашої економіки та подальшої інтеграції в групу цивілізованих країн, у тому числі членства в Європейському Союзі.

Таким чином, сталий розвиток в Україні, з врахуванням ризиків та шляхів відновлення, є актуальним і важливим аспектом стратегічного управління країною. Гнучкість у відновленні та адаптація до змін є ключовими чинниками, особливо в умовах непередбачуваності. Загальний успіх сталого розвитку в Україні залежить від впровадження цілеспрямованих заходів, спрямованих на вирішення проблем та побудову стабільного та ефективного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Сайт Європейської Бізнес Асоціації. Дослідження ринку праці України. URL: <https://eba.com.ua/doslidzhennya-rynku-pratsi-ukrayiny/> (дата звернення: 25.12.2023 р.).
2. Сайт Дія. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 24.12.2023 р.).

Людмила Бондарчук

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СТАНУ

Соціальне підприємництво в сучасних умовах функціонує та відзначається тим, що його основною метою є вирішення соціальних проблем та поліпшення благополуччя спільноти. Це форма підприємницької діяльності, яка взаємодіє зі звичайними економічними цілями, але з фокусом на соціальній складовій. Для бізнесу соціальна діяльність є побічною, тобто спеціальний фонд був створений після того, як накопилися надлишки прибутку. Для соціального підприємництва це не побічна діяльність, а основна. Так, якщо бізнес систематично віддає 10 % доходу на соцпотреби, це не означає, що він є соціальним.

На сьогоднішній день в Україні, на жаль, ця діяльність легалізована частково, це означає, що вона юридично не визнана у правовому полі. Не дивлячись на це, соціальне підприємництво існує та досить успішно функціонує як в інших країнах, так і в Україні.

Ось кілька сфер застосування соціального підприємництва:

- трудова зайнятість визначає необхідність в системі підприємства можливість створювати робочі місця для людей з обмеженими можливостями, безхатків, економічно вразливих груп або інших осіб, які мають труднощі у знаходженні роботи на звичайних ринках праці.

- освіта та навчання, як складова спрямовані на навчання та розвиток де підприємства можуть надавати або створювати програми навчання для молоді, дорослих або інших груп, які мають обмежений доступ до освіти.

- соціальні послуги, передбачають можливість надавати різноманітні соціальні послуги, такі як догляд за літніми людьми, психологічна підтримка, реабілітація та інші програми для осіб, які потребують спеціального відношення.

- екологічна сталість підприємства фокусуються на створенні екологічно стійких продуктів чи послуг. Вони можуть займатися виробництвом екотоварів, відновленням довкілля чи здійснювати інші ініціативи для збереження природи.

- місцевий розвиток спрямовує соціальні підприємства сприяти розвитку місцевих спільнот, залучаючи місцевих жителів у виробничі та соціальні процеси, сприяючи таким чином місцевому економічному зростанню.

Соціальне підприємництво може бути ефективним інструментом для досягнення соціальних цілей та створення стійкого позитивного впливу на суспільство. Воно поєднує в собі підприємницьку діяльність з відданістю вирішенню соціальних проблем, що робить його важливим компонентом сучасної економіки.

Діяльність соціального підприємництва має свої особливості, які відрізняють її від традиційного підприємництва. Основна мета соціального підприємництва полягає в вирішенні конкретних соціальних або екологічних проблем та здійснення діяльності з урахуванням впливу на спільність та намаганням сприяти соціальному добробуту. Соціальні підприємства функціонують як економічні інституції, здійснюючи виробництво товарів чи надання послуг з метою забезпечення доходу та сталості, при умові застосування нових, творчих методів вирішення соціальних проблем та прагнуть до інновацій у своїх підходах. Соціальні підприємства та структури взаємодіють з різними

групами, спільнотами та громадськими організаціями для досягнення максимального соціального впливу, що дозволяє співпрацю з іншими підприємствами, урядовими органами та неприбутковими організаціями та допомагає збільшити ефективність соціальних ініціатив. Система фінансування соціального підприємства передбачає використання різних джерела фінансування, такі як гранти, пожертвування, соціальні інвестиції та прибуток від комерційної діяльності. Залучення зацікавлених сторін, таких як споживачі, працівники та інші учасники, є важливим елементом соціального підприємництва.

Крім того, для досягнення успіху та гарних показників соціальному бізнесу необхідно бути більш професійними, ніж класичним підприємцям через вищезазначене подвійне навантаження. Так, для того, щоб соціальний бізнес був успішним, він повинен однаково гарно вміти вести як бізнес складову, так і вміти орієнтуватися у соціальній складовій і соціальному маркетингу. Відповідно до запропонованого нами проєкту зміни законодавства з боку соціальних підприємств повинен бути постійний вклад (на рівні 30 % від прибутку) або 50 % осіб від тих, що працюють на підприємстві, повинні бути з вразливих верств населення. Деякі експерти пропонують дещо інші обсяги та процентне співвідношення, але в будь-якому варіанті постійний соціальний вклад та послуги для вразливих верств населення є обов'язковою вимогою.

Ці особливості роблять соціальне підприємництво унікальною формою підприємництва, спроможною вносити суттєвий внесок у соціальний прогрес та сталий розвиток. Соціальне підприємництво відіграє важливу роль у сучасному світі, співпрацюючи з економікою та соціальними цілями на рівні сучасних підприємств. Співпраця соціальних та економічних цілей дозволяє соціальним підприємствам бути гнучкими та адаптивними до змін у соціальному та економічному середовищі. Соціальне підприємництво залучає громадськість та інші зацікавлені сторони у вирішенні соціальних проблем, сприяючи створенню партнерств та спільному впливу.

Загалом, соціальне підприємництво є потужним інструментом для створення позитивного соціального впливу та розвитку сталої економіки, яка враховує потреби та благополуччя суспільства.

Список використаних джерел:

1. Куліков П.М. Теоретичні основи адаптації підприємства до мінливості оточуючого середовища. Бізнес-Інформ. 2019. Т. 1. № 5. С. 56–58.
2. Косович Б. Соціальне підприємництво в Україні: актуальні питання становлення. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 77–81.
3. Кифяк В., Малиш Л. Соціальне підприємництво: проблеми та перспективи. Бізнес Інформ. 2020. № 5. С. 275–280.
4. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Трансфер інноваційних технологій як запорука розвитку підприємницької діяльності. Підприємництво, торгівля, біржі в процесі соціально-економічного розвитку: монографія / Під загальною редакцією д-ра екон. наук, професора І. В. Гонтаревої. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 174 с.

Яна Веслова

старший викладач

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Сталий розвиток, за формулюванням ООН, – це розвиток суспільства, що дає змогу задовольняти потреби нинішнього покоління, не завдаючи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь. Органи місцевого самоврядування – розробники політики, каталізатори змін, це той рівень влади, що має найкращі можливості встановлення зв'язку між глобальними цілями та місцевими громадами.

У зв'язку з переходом до сталого розвитку перед політичною системою постали нові непрості цілі й завдання, які потребують певної трансформації цієї системи. Так, сталий розвиток висуває на порядок денний політичних інститутів проблеми, пов'язані з віднайденням балансу між пошуком ефективних методів вирішення глобальних і локальних питань, визначенням ефективного політичного ладу.

В умовах децентралізації в Україні органам місцевого самоврядування надається велика роль у всіх сферах життя. У таких умовах необхідною є модернізація публічного управління для забезпечення сталого розвитку територій.

Теорія і практика сталого розвитку суспільства на регіональному чи місцевому рівнях є віддзеркаленням об'єктивної потреби переорієнтації економічного та суспільного розвитку з урахуванням збереження природного та людського потенціалу для нинішнього та майбутніх поколінь. З огляду на наведені визначення, більшість науковців серед основних чинників, що забезпечують сталий розвиток, виділяє такі:

- екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації;
- економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку;
- соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя.

Зауважимо, що ці три складники сталого розвитку суспільства мають бути узгоджені між собою. Звідси випливає, що таке складне явище, як сталий розвиток, потрібно розглядати не як суму окремих перерахованих вище елементів сфер діяльності людини, а як систему, що є множиною елементів, які знаходяться у взаємодії, взаємовідносинах, взаємозв'язках і завдяки цьому являють собою цілісність [1]. Упровадження основних засад сталого розвитку сприяє не лише екологічній стійкості, а й соціальному та економічному зростанню. В цьому контексті, роль місцевого самоврядування стає критичною,

оскільки саме на рівні місцевих громад можна ефективно реалізовувати та впроваджувати концепції сталого розвитку. Місцеві органи самоврядування можуть розробляти стратегії та плани розвитку, спрямовані на збереження ресурсів, зменшення викидів та поліпшення якості життя в місцевих громадах.

Місцеві влади можуть надавати підтримку та стимулювати ініціативи громадян та підприємств, спрямовані на впровадження енергоефективних технологій, використання відновлюваних джерел енергії та інші заходи, спрямовані на збереження довкілля. Заохочення місцевого підприємництва та виробництва, спрямованого на сталість, допомагає зменшити екологічний відбиток та підтримує створення робочих місць у місцевих громадах. Місцеві влади можуть активно працювати над зменшенням соціальних нерівностей, забезпечуючи доступ до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для всіх верств населення, а також можуть впроваджувати практики громадського участі та консультування, щоб залучити мешканців до прийняття рішень, пов'язаних із сталим розвитком своєї громади.

Органи самоврядування відповідають за раціональне використання місцевих ресурсів, таких як вода, земля, енергія та інші, забезпечуючи їхню сталість та доступність для майбутніх поколінь, зокрема, можуть інвестувати у розвиток інфраструктури, спрямованої на сталість, такої як екологічно чистий транспорт, відновлювана енергія та інші ініціативи.

Оскільки сталий розвиток територій країни багато в чому залежить від місцевого самоврядування, то й на органи місцевого самоврядування населенням покладено велику відповідальність за наслідки управління та прийняття управлінських рішень на місцях. Це потребує формування дієвої моделі місцевого самоврядування, здатної функціонувати відповідно до реальних потреб розвитку суспільства. Звідси випливає, що метою реформування місцевого самоврядування в Україні є підвищення якості життя людини шляхом створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення.

Висновок полягає в тому, що місцеве самоврядування відіграє невід'ємну та ключову роль у впровадженні основних засад сталого розвитку. Через активну участь та прийняття відповідальності за місцеві громади, органи самоврядування сприяють створенню сталого екологічного, економічного та соціального середовища. Вони є ключовими агентами у забезпеченні балансу між поточними та майбутніми потребами, допомагаючи зберігати ресурси, зменшувати викиди та забезпечувати гідний стандарт життя для всіх громадян. У своїй ролі керівників та координаторів сталого розвитку місцеві органи самоврядування створюють умови для партнерства між громадою, бізнесом та громадськістю, спрямованого на досягнення спільних цілей з екологічної та соціальної стійкості. Таким чином, важливо визнати та підтримувати роль місцевого самоврядування у формуванні життєздатних та стійких спільнот, які працюють на користь сучасного суспільства та збереження нашого планетарного середовища для майбутніх поколінь.

Отже, метою діяльності органів місцевого самоврядування є досягнення спільно з територіальною громадою сталого соціально-екологічного розвитку з ефективним економічним механізмом задоволення потреб людини і збереження природного середовища. Загалом, місцеве самоврядування грає ключову роль у впровадженні принципів сталого розвитку, створюючи умови для ефективного взаємодії громад та підприємств у напрямку сталого та вродливого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Мар'янович М. Е. Роль державно-приватного партнерства в досягненні Цілей сталого розвитку до 2030 року. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2017. Т. 2, вип. 1. С. 98-102.
2. Кашпур, С. О., Мирошніченко, Ю. О. Дослідження ролі органів місцевого самоврядування, громадських організацій та молоді у реалізації регіональної екологічної політики. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 4. С. 197–202. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.4-23
3. Чернихівська А.В. Концептуальні засади сталого розвитку місцевого самоврядування. Проблеми економіки. 2020. № 3 (45). С. 112-117.
4. Теремецький В.І., Журавель Я.В. Діджиталізація як організаційна основа оптимізації органів виконавчої влади. Приватне та публічне право. 2020. № 2. С. 108–112.

Інна Гордєєва

кандидат технічних наук, доцент

Український державний університет науки і технологій

СИРІТСЬКІ ТВОРИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Актуального значення для гармонізації національної системи охорони авторських та суміжних прав до стандартів Європейського Союзу набуває удосконалення правовідносин у сфері правової охорони інтелектуальної власності [1], зокрема, на так звані «сирітські твори». За оцінками відомих світових бібліотек, фонди сирітських творів складають близько 75 % [2].

Термін «Сирітські твори» є новим законодавчо визначеним поняттям для України. Стаття 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX від 01.12.2022 визначає:

1. Суб'єктів, які можуть використовувати сирітські твори: бібліотеки, музеї, архіви та ін.

2. *Випадки використання сирітських творів: «...оцифрування, індексація, каталогізація, збереження або відновлення копії...».*

3. *Порядок та умови дозволеного використання сирітських творів, ведення реєстру сирітських творів із посиланням на відповідну постанову Кабінету Міністрів України № 1312 від 15 грудня 2023 р.*

4. *Порядок, механізм та умови набуття, позбавлення/втрати та статусу сирітського твору. Зокрема, набуття твором статусу сирітського виникає «...після вжиття заходів із ідентифікації та належного розшуку авторів, інших суб'єктів авторського права, що не призвели до ідентифікації відповідних суб'єктів авторського права або віднайдення ідентифікованих суб'єктів».*

Проте, виникають питання, що саме вважати «належним розшуком авторів сирітських творів»? Який перелік заходів необхідно вжити для того, щоб вважати, що автор твору не був ідентифікований?

Це можна зробити, наприклад, шляхом розробки та затвердження відповідних методичних рекомендацій або шляхом внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо визначення терміну «належний розшук авторів сирітських творів». Таке визначення має містити перелік заходів, які необхідно вжити для того, щоб вважати, що автор твору не був ідентифікований. Відсутність чітких вимог до того, які саме заходи повинні бути вжиті для ідентифікації та належного розшуку авторів, інших суб'єктів авторського права призведуть до того, що деякі твори, які відповідають критеріям сирітського твору, можуть не набути такого статусу.

Зрозуміло і те, що механізм ідентифікації авторів може бути трудомістким і не завжди ефективним. Невдача в ідентифікації авторів безпосередньо впливає на можливість використання сирітських творів та створює труднощі для ведення реєстру.

Висновки. В Україні законодавство про сирітські твори, яке було прийнято в 2022 році, є безперечно прогресивним на шляху наближення до міжнародних стандартів. Проте, законодавство в частині «належний розшук авторів сирітських творів» потребує удосконалення відповідного нормативно-правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Hordieieva I. O. Protection of intellectual property in the digital environment of Industry 4.0 in the conditions of Ukraine's militarism. *Scientific research in modern conditions of instability economics and trade, management and marketing, tourism and recreation, legal and political sciences. Monographic series «European science»*, 2023, Book 24. Part 2. Chapter 3. pp. 35-61. DOI: 10.30890/2709-2313.2023-24-02-022. URL: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge24-02/sge24-02>.

2. Піхурець О. В. Проблеми використання «сирітських творів». Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. наук.-практ. конф., 19–20 трав. 2017 р. Харків: ХНУВС, 2017. С. 201-204. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/3150c927-fb1b-4d62-a3a8-15b9a025a69f>.

Максим Горшков

старший викладач

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Існування суспільства завжди залежить від ефективності економіки. Однак на тлі існуючих сучасних глобальних протиріч між суспільством і природою саме екологічні проблеми стають усе більше актуальними та звучать все гостріше. Екологічна безпека, екологічна політика, охорона природи – ось питання сьогодення, які вимагають детального дослідження, правильного тлумачення і державного рішення. Зараз важливим є системний підхід при вивченні природних і техногенних процесів як основи оптимізації діяльності людини з метою переходу людства до сталого розвитку (sustainable development, SD). Сьогодні в центрі уваги вчених стоять такі питання, як стійкість економічних, соціальних і природних систем.

Дослідження проблем сталого розвитку суспільства висвітлюється у працях іноземних та вітчизняних науковців. Вивченням процесів сталого розвитку присвячені праці: Р. Блінк, Г. Кларк, Ф. Джовані, Е. Герасимчук, М. Хвесик, О. Мартюшева та інші.

У даний час існують різні трактування SD-концепції, які визначають глобальні та довгострокові завдання різних рівнів розвитку. У той же час основою сталого розвитку є рішення регіональних та локальних проблем з урахуванням системи еколого-економічного розвитку територій різних соціального, економічного і екологічного рівнів з високим ступенем прояву техногенезу.

Питання визначення довгострокових соціальних та екологічних наслідків сучасного економічного розвитку є основними в Концепції SD [1]. Економічні проекти, які приносять великі короткострокові вигоди, але не

враховують довгострокових наслідків впливу на екосистеми, у довгостроковій перспективі виявляються збитковими. Розробка подібних проєктів вимагає нового бачення цілей, основних напрямів та механізму їх реалізації, насамперед всього на локальному рівні.

Необхідно чітко виявити пріоритети стратегії сталого розвитку на основі SD-концепції, а саме:

- забезпечення добробуту і підвищення якості життя населення;
- створення сприятливих умов життя, збалансування економічних, соціальних та екологічних процесів;
- регіональне раціональне управління природними ресурсами;
- посилення значення самоврядування, залучення громадян в процеси прийняття рішень;
- охорона навколишнього середовища;
- демографічна і соціальна політика;
- соціальна справедливість;
- система освіти, науки, культури;
- міжнародне і державне співробітництво [2].

Слід підкреслити, що існує ряд факторів, що впливають на саму можливість сталого розвитку локальних природно-соціальних систем. Це ступінь замкнутості економіки, нестабільність політичних та екологічних зв'язків, обмежений ресурсний потенціал, якість навколишнього середовища, наявність можливостей для інновацій, військові витрати, наявність правового поля та адміністративних можливостей, історичні і культурні особливості території і ін.

Список використаних джерел :

1. Гречко Т., Лісовський С., Романюк С., Руденко Л. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : [навч. посібник]. Херсон : Грінь Д.С.. 2015. 264 с.

2. Вимірювання досягнення цілей сталого розвитку регіонами України: вибір індикаторів та визначення базових рівнів: аналітичне дослідження / за наук. ред. Максюті А. Київ. 2019. 276 с.

Іван Заюков

доктор економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОЦІНКА ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ

«Бідність визначається як неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу... це ще і страх перед майбутнім, обумовлений непевністю людини у своїх можливостях...» (академік НАН України Елла Лібанова [1]).

Актуальність дослідження викликана тим, що нині за даними Світового банку [2], в Україні більше 7 млн. осіб є за межею бідності, а за даними Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України [2], ця цифра може досягати сьогодні до 20 млн. осіб.

В 2015 році на Саміті ООН зі сталого розвитку була затверджена Національна доповідь «Цілей Сталого Розвитку» (ЦСР). Першою і найвагомішою ціллю (ціль № 1) в стратегії забезпечення сталого розвитку є – подолання бідності, що, зокрема відображено в Указі Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019). В 2030 році порівняно з 2015 роком заплановано, зокрема в чотири рази скоротити рівень бідності із значення 58,3% у 2015 році до 15% в 2030 році.

В 2025 році за даними [1], прогнозований рівень бідності мав би становити – 20%. Тобто планувалось до 2025 року знизити рівень бідності порівняно із 2015 роком майже втричі за рахунок запропонованих соціально-економічних заходів. На жаль, в сучасних військових умовах, зокрема через падіння економіки України, зростання інфляції та безробіття, а також через

настання збитків завданих майну громадян і інфраструктурі України тощо стан із бідністю суттєво погіршився. Про це свідчать прогнозовані дані рівня бідності в 2022–2023 рр. (рис. 1).

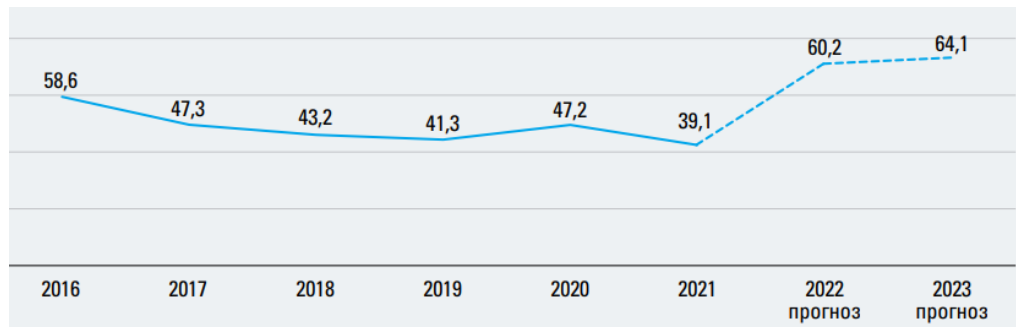

Рисунок 1 – Прогноз рівня бідності в Україні у 2022–2023 роках¹, %

Примітка: 1 – за критерієм «витрати нижче фактичного прожиткового мінімуму».

Таким чином, на жаль, встановлене завдання в цілі № 1 щодо зниження рівня бідності в Україні до 2025 року на рівні 15% виконати в сучасних умовах стає неможливим, адже прогнозоване значення за даними [3], в 2023 році становить – 64,1%, що більш ніж в чотири рази більше значення за встановленого в ЦСР. Залишається надія, що до 2030 року поступово рівень безробіття почне знижуватись. Для цього необхідно, зокрема: забезпечити відшкодування населенню втраченого майна; забезпечити населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб всіма видами комунальних, медичних та інших видів необхідних послуг; відновити темпи економічного розвитку та стримувати інфляцію, що має стати підґрунтям зростання реальних доходів громадян.

Список використаних джерел:

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
2. Сайт УКРІНФОРМ. Україна через війну «відкотилась» на рівень бідності 2001 року – демограф. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3775146-ukraina-cerez-vijnu-vidkotilasa-na-riven-bidnosti-2001-roku-demograf.html>.

3. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. 2023. Дитяча бідність: прогностні оцінки впливу війни на стан домогосподарств з дітьми. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/Ukraine%20Child%20Poverty%20Brief%202023%20ukr.pdf>

Едуард Ковтун

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнні дії з боку росії на території України зумовили нестабільність економічної ситуації та негативно впливають на діяльність вітчизняних підприємств. За таких умов господарювання основна увага зосереджується на ефективності управління підприємством, здатності управлінського персоналу визначати загрози та оперативно на них реагувати. Неефективне управління підприємством в сучасних кризових умовах господарювання можуть стати причиною його банкрутства.

Сучасне динамічне зовнішнє середовище змушує підприємства пристосовуватися до змін з метою не лише виживання, а й збереження конкурентних переваг на ринку. В наявних умовах господарювання підприємства повинні бути орієнтовані на ті напрямки управління, які б забезпечили удосконалення їх діяльності. Саме тому впровадження ефективного управління сучасним підприємством є найдоцільнішим рішенням для підприємств в контексті забезпечення їх стабільного функціонування та підвищення їх конкурентоспроможності.

Вплив воєнних дій та наслідків пандемії спричинив докорінні змін у діяльності вітчизняних підприємств. Саме тому наразі неабиякої актуальності

набувають новітні підходи до управління підприємством. Нестабільність зовнішнього середовища спонукає бізнес до гнучкості з метою забезпечення ефективності діяльності. Враховуючи, що головою метою діяльності сучасних підприємств є одержання прибутків, то, відповідно, їх діяльність вимагає ефективної системи управління, оскільки саме управління підприємством є важливою умовою в забезпеченні цілісності та результативності його діяльності.

Огляд літературних джерел дає можливість систематизувати погляди науковців на поняття «ефективність управління підприємством». Дослідження наукових праць різних дослідників дає змогу констатувати, що в літературних джерелах зустрічаються різні трактування поняття «ефективність управління».

Так, згідно поглядів Ф. Тейлора, «Ефективність управління - це забезпечення максимального прибутку для підприємця у поєднанні з максимальним добробутом для кожного зайнятого в підприємстві працівника».

М.П. Мальська та С.В. Білоус розглядають дане поняття дещо по іншому: «Ефективність управління – це результативність функціонування системи і процесу управління як взаємодії керованої і керуючої систем, тобто інтегрований результат взаємодії компонентів управління». На думку А.А. Мазаракі, «Ефективність управління – це зіставлення спожитих ресурсів з отриманим результатом». С.М. Михайлов вважає, що «Ефективність управління є складовою частиною економіки управління, яка включає розгляд: управлінського потенціалу; витрат на управління; характеру управління праці; ефективності управління». [2]

В системі ефективного управління підприємством виокремлюють такі підсистеми: методологію, структуру, процес, технічні засоби управління. В свою чергу, методологія ефективного управління підприємством включає мету, завдання, принципи, закономірності, а також функції та методи управління. Структура управління передбачає наявність функціональної та організаційної структур, схеми відповідних організаційно-управлінських відносин, чітко визначені схеми взаємодії дій топ-менеджменту та персоналу. [1, с. 142]

Процес ефективного управління підприємством в сучасних кризових умовах забезпечується системою зв'язків, технологій управління (розробка та впровадження управлінських рішень), а також інформаційно-цифровим забезпеченням. Технічні засоби управління передбачають використання комп'ютерної та організаційної техніки, мережових засобів зв'язку та передачі даних, систему документообігу в системі управління підприємством. Доцільно зазначити, що методологія і процес управління в своїй сукупності формують управлінську діяльність, а структура і технічні засоби управління формують відповідно, механізм управління. Стан складових системи управління безпосередньо позначається на ефективності її функціонування загалом. Складові системи ефективного управління підприємством відображаються через певні характеристики, а сукупна взаємодія всіх встановлених складових забезпечує ефективне та результативне функціонування системи управління підприємством. [3]

Отже, можемо констатувати, що управління підприємством є доволі складною категорією, подальше дослідження якої в умовах воєнного стану вимагає врахування різних груп факторів, що здійснюють вагомий вплив на ефективність управління. Насамперед, ефективність управління діяльністю підприємства знаходиться в прямій залежності від рівня професіоналізму та індивідуальних якостей керівного складу підприємства, від забезпечення підприємства необхідними ресурсами, системи внутрішньогосподарських зв'язків, організаційної структури управління, якості підбору персоналу тощо. Саме тому підприємствам в умовах воєнного стану потрібно періодично здійснювати оцінювання ефективності управління своєю діяльністю, а також розробляти та впроваджувати необхідні заходи щодо її удосконалення. Практична реалізація наукових підходів до оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства дозволить вчасно внести відповідні корективи в процес управління ним та запобігти прояву кризових ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Голобородько А. Ю. Сутність економічного розвитку підприємства. *Проблеми економіки*. 2022. № 4. С. 140–147. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2022-4_0-pages-140_147.pdf.
2. Скопенко Н. С., Когут О. О. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/7.
3. Соболева Г. Формування антикризової політики управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1567/1508>.

Наталія Корж

доктор економічних наук, професор

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

НАВІГАЦІЯ ВІДНОСИН З УРЯДОМ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

У лабіринтовому світі сучасного бізнесу неможливо переоцінити значення відносин з урядом. Ефективні стратегії відносин з урядом схожі на основу хмарочоса, забезпечуючи ту стабільність, яка необхідна для розвитку бізнесу та досягнення грандіозних досягнень. Рушійною силою партнерства, на мою думку є дефіцит. Саме в середовищі дефіциту ресурсів важливість відносин з урядом для політиків, підприємців, інвесторів актуалізується як ніколи. Локомотивом та стратегічним імперативом її є розуміння нормативно-правової бази. Це розуміння дозволяє підприємствам еволюціонувати від простих учасників регуляторного середовища до майстерних стратегів, перетворюючи бюрократичні лабіринти на ландшафти, які відкривають нові можливості. Але ось головний момент: ефективна комунікація та адвокація покращують ці стосунки з урядом. І правда, аби досягти успіху в бізнесі, необхідно змусити інших бачити речі так, як їх бачить суспільство. Іншими словами, адвокація має бути не ізольованою тактикою, а ядром стратегії відносин бізнесу з урядом.

Отже, опанування нормативної бази та досягнення успіху в адвокації – це не просто завдання, а стратегічні інвестиції. Вони налагоджують міцніші зв'язки з державними органами та пропонують конкурентну перевагу. Тому потрібно не лише орієнтуватися в системі, а мати бажання, ресурси та сміливість впливати на неї; не просто формулювати свою позицію, а зробити її перспективною, яка формує політику. Тому що, зрештою, відносини з урядом - це не лише співіснування; вони є етапом стратегічної коеволюції.

Звичайно, що від відносин з урядом більшість з нас очікує фінансового сприяння і в цьому помилка, - оскільки ставку варто робити на трансформацію. Державні дотації, субсидії та заохочення - це не просто інструменти, а скарби, які чекають свого відкриття. Зрештою, перлиною в цій скарбниці є фінансування державно-приватного партнерства, яке має бути результатом довгострокової співпраці між державним і приватним секторами. Однак цей ландшафт не позбавлений підводних каменів. Складність правової бази, культурні нюанси та бюрократичні лабіринти вимагають пильності та спритності. І в цій царині, досягнення балансу між управлінням ризиками та використання можливостей дає шанс не просто зростати, а стати лідером. Це більше, ніж фінансова гра; це стратегічний балет. Досягнувши майстерності на цій ниві можна не тільки досягти успіху, а й сформувати спільноту однодумців та політичні ландшафти.

Синергічний підхід між державою та суспільством має на меті: визначити, де і як агенти змін у державі та суспільстві взаємно сприяють один одному; моделі взаємної взаємодії між суб'єктами як у державі, так і в суспільстві, які можуть сприяти поступовій зміні влади.

Синергію між державою і суспільством (рис.1) можна розглянути через призму умов, які внаслідок інтерактивного процесу соціального руху наближають зміни.

Рисунок 1 - Шляхи до синергії держави і суспільства

Ці умови включають контекстуальні пускові механізми, характер можливостей, та колективних дій у відповідь, а також появу перешкод з боку держави та інших частин суспільства, що зрештою, може призвести до зміни влади.). Кожна умова складається з 4–6 різних можливих вимірів. Зазначена на рисунку аналітична структура визначає шляхи змін, у яких пусковий механізм/тригер робить можливим відкриття зверху, що, у свою чергу, уможлиблює колективну дію знизу.

Коли державні реформатори вживають відчутних дій, які дозволяють соціально відстороненим висловлювати колективний голос, ці соціальні суб'єкти можуть як співпрацювати з державою, так і протистояти їй, так само як самим реформаторам може знадобитися кинути виклик нереагуючим колегам у власному уряді. Ця тривимірна динаміка співпраці та конфлікту може спричинити добродесні кола взаємної взаємодії, що, у свою чергу, дозволить інсайдерам проводити подальші реформи. Однак частіше ці вікна можливостей відкриті лише ненадовго, доки реформатори не втратять владу. Хоча наміри реформаторів можуть сильно відрізнятися, їх основним обмеженням є їхня політична слабкість по відношенню до решти держави – це є однією з причин, чому їм необхідно було забезпечити колективні дії знизу для досягнення своїх цілей.

На моє переконання, принципами, які зможуть забезпечити ефективність взаємодії держави з суспільством мають стати:

- 1) про-активна позиція держави;
- 2) принцип лідерського бачення;
- 3) принцип цілісності і дисципліни. І тут, - освіта, наука, культура і медицина є основою розвитку високоефективних держав. А вже, економіка є результатом комерціалізації їх результатів. Інвестуючи в освіту, науку, культуру і здоровий спосіб життя, зменшується потреба в гасінні термінових пожеж в будь-якій сфері діяльності;
- 4) принцип взаємної вигоди (збалансуванні відносини з громадянами, їх спільнотами і суспільством в цілому, а вже потім – з іншими державами);
- 5) принцип взаєморозуміння (вимагає реального діалогу в трикутнику влада-бізнес-суспільство);
- 6) принцип творчої співпраці;
- 7) принцип збалансованого самовідновлення (фізичну, духовну, інтелектуальну і емоційну – для громади. А для держави - система і розвинені механізми соціальних ліфтів і демократичні вибори).

Підводячи підсумок, можна сказати, що це дослідження визначило шлях до змін, який включає створення протилежної сили через взаємну взаємодію між державою та суспільством. Структура синергії між державою та суспільством робить очевидним взаємне розширення можливостей – зброї слабких, яка може стимулювати інклюзивні інституційні зміни.

Список використаних джерел:

1. Bray D.B. Economic Accountability and Pro-Poor Forest Sector Reforms in Mexico. Accountability Research Center, Washington, DC. 2022. URL.: <https://accountabilityresearch.org/publication/economic-accountability-forest-sector-reform-mexic/>
2. Влада і суспільство: синергія партнерства чи антагонізм ворогів? Блог Миколи Голомші. URL.: https://lb.ua/blog/mykola_golomsha/430294_vlada_i_suspilstvo_sinergiya.html

3. Василенко М. Д., Слатвінська В. М. Сила синергії у проявах правової науки: міждисциплінарне дослідження. Наукові праці НУ ОЮА. 2019. С.18-25

Олександр Лозовський

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ - КЛЮЧОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних соціально-економічних умовах господарювання питання подальшого розвитку мотивації праці мають велике значення для забезпечення конкурентоспроможності організації на ринку. Саме мотиви, які спонукають працівника до виконання певних дій, лежать в основі його поведінки, визначають продуктивність і якість виконаних робіт. Отже, головна задача керівника визначити, як мотивувати кожного працівника спрямовувати його зусилля на досягнення організаційних цілей.

Великий внесок у розвиток теорії і практики мотивації праці зробили такі відомі фахівці, як: А. Маслоу, Д. Макгрегор, Д. Гелфанд, С. Лютенс, С. Клейтон, М. Денисенко, О. Будякова, М. Дороніна, В. Зайцев, І. Криворотько, А. Колот, О. Корніюк, О. Крушельницька, О. Гавриш та ін. Однак, розробка дієвого механізму мотивації персоналу, в складних економічних умовах є непростим завданням та потребує постійного удосконалення [1].

Сьогодні в Україні існує багато проблем, що негативним чином впливають на формування сучасної системи мотивації та стимулювання праці працівників, які умовно можна поділити на зовнішні і внутрішні. Військові дії на сході країни, міграційні, інфляційні та інші пов'язані з ними процеси, значно погіршують і переорієнтують мотивацію з матеріальної на нематеріальну складову, де

особливого значення набуває наявність стабільного робочого місця. До даних проблем додаються ще і внутрішньоорганізаційні, такі як: взаємовідносини з адміністрацією, недостатня компетентність керівників, невміння враховувати актуальні потреби персоналу, тощо [2].

Сьогодні вкрай важливо використовувати такі мотиваційні засоби, які б виступали частиною організаційної культури, забезпечували максимальне залучення працівників до процесу управління організацією, засновувались на загальноєвропейському та світовому досвіді.

Сучасні напрацювання іноземного досвіду мотивації персоналу дозволяють виділити наступні основні мотиваційні моделі, а саме:

- американську, побудовану на всілякому заохоченні підприємницької активності й збагачення найбільш активної частини населення;
- західноєвропейську, засновану на конкуренції, соціальній політиці, відповідальності;
- японську засновану на покращенні якості життя людей і на цій основі, забезпечення зростання рівня продуктивності праці працівників.[3].

Саме впровадження відповідних аспектів зарубіжних моделей мотивації праці дозволить українському бізнесу створити високоефективний кадровий потенціал, спроможний реалізовувати власні потреби в рамках і інтересах організації і, таким чином, забезпечувати економічне зростання підприємства.

Список використаних джерел:

1. Сукрушева Г. О. Адаптація зарубіжного досвіду моделей мотивації як ефективного інструменту управління персоналом організації в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 35. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1126/1084>
2. Гавриш О.А., Довгань Л.Є., Крейдич І.М., Семенченко Н.В. Технології управління персоналом : монографія. Київ : НТУУ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 528 с.
3. Козаченко Г. Зарубіжний досвід мотивації праці. MilkUA.info URL: <http://milkua.info/uk/post/zarubiznij-dosvid-motivacii-praci>

Інна Олесенко

доктор філософії з економіки

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРИНЦИПИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

За останні десятиліття швидкий економічний розвиток, приріст населення, надмірне споживання, вичерпання природних ресурсів, глобальна зміна клімату спричинили ряд економічних, екологічних і соціальних проблем та негативно вплинули на навколишнє середовище та якість життя людей. Зокрема, за останніх 6 років використано для задоволення суспільних потреб пів трильйона тонн первинних ресурсів, що на 70 % більше, ніж Земля може безпечно поповнити [1].

Саме тому гостро постає питання переходу до збалансованого сталого розвитку, зокрема через модель циркулярної економіки, яка останні роки активно впроваджується у розвинених країнах. Поняття циркулярної економіки з'явилося у 1990 році як нова стратегія сталого розвитку і можлива альтернатива класичній економіці. Якщо лінійна економіка передбачала ланцюжок «take, make, waste» («добути, використати, викинути»), то модель циркулярної економіки мала вигляд 3R: «reduce, reuse, recycle» («скорочення, повторне використання, переробка») [2].

Основною ідеєю циркулярної економіки є повторне використання матеріалів із продовженням їх життєвого циклу, а також реалізація безвідходного виробництва. На рівні ОЕСР, ООН і ЄС циркулярна економіка розглядається як засіб прискорення переходу суспільства до більш ресурсозбережної системи, що є необхідним засобом реагування на глобальні екологічні виклики та загрози.

За допомогою впровадження принципів циркулярної економіки, ймовірно, можливо забезпечити досягнення більшості цілей сталого розвитку,

затверджених у 2015 році на Саміті ООН зі сталого розвитку. Найважливішою ж у контексті впровадження принципів циркулярної економіки є Ціль 12 «Відповідальне споживання та виробництво».

Європейський інвестиційний банк виділив такі три основні причини переходу до циркулярної економіки [3]: 1. Обмежений обсяг використання ресурсної бази: з кожним роком попит на сировину й матеріали зростає, що веде до постійно зростаючого дефіциту критично важливих видів ресурсів. 2. Невпинний розвиток технологій та методів виробництва: реалізація нових технологій створює можливості для розробки та впровадження бізнес-моделей циркулярної економіки. 3. Розвиток соціально-економічного сектору: циркулярні моделі відіграють важливу роль у контексті зростаючої урбанізації. У містах можна розробляти, впроваджувати і підтримувати системи, які перетворюватимуть різні товари, матеріали та інші ресурси, що буде економічно ефективним та екологічно безпечним.

Впровадження моделі циркулярної економіки у країнах ЄС створює робочі місця, забезпечує приплив інвестицій, попереджує кліматичні коливання. На жаль, в Україні підприємства або зовсім не використовують моделі циркулярної економіки, або реалізують їх повільними темпами, що пов'язано з недостатньою обізнаністю власників бізнесу щодо даної моделі (особливо малі та середні підприємства), а також необхідністю значних інвестицій у розробки, інновації.

Переїмання Україною провідного європейського досвіду щодо сталого розвитку і циркулярної економіки особливо необхідне в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення. Беззаперечно, на сьогодні головним завданням є захист держави, і лише незначне фінансування спрямовується на вивезення відходів руйнувань («відходів війни»), які заважають діяльності або є небезпечними. Однак зараз й не менш важливо оперативно ліквідовувати наслідки війни, що з іншого боку є і потенціалом розвитку циркулярної економіки й повоєнної відбудови України.

Безсумнівно, циркулярна економіка може стати драйвером сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Report «Circularity Gap (2022)». URL: <https://www.circularity-gap.world/2022>
2. Heshmati A. Review of the circular economy and its implementation. URL: <http://ftp.iza.org/dp9611.pdf>
3. Circular economy Overview 2023. European Investment Bank. URL: <https://www.eib.org/en/about/initiatives/circular-economy/index.htm>.

Ольга Посвалюк

аспірантка

Хмельницький національний університет

СУЧАСНА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Управління персоналом у 21-му столітті як на національному, так і на світовому рівні націлене на максимально можливе використання знань, досвіду і навичок найманих працівників, адже ефективність та результативність досягнення організаційних цілей вимагає врахування визначальної ролі персоналу у цих процесах та фокусування на дієвих механізмах і техніках найоптимальнішого використання його можливостей.

Дослідники та практики сходяться на думці щодо необхідності актуалізації наукової парадигми управління персоналом відповідно до вимог і потреб сьогодення, проте часто мають досить диференційовані погляди на ті її аспекти, що потребують видозміни. До прикладу, кадрова стратегія Міжнародної організації праці на 2022–2025 роки орієнтується на три ключові аспекти:

1. Диверсифікація – фокус на урізноманітненні кадрового складу та навичок і здібностей кваліфікованої робочої сили.

2. Створення вдячного (respectful) робочого середовища широких можливостей – зміцнення лідерства, дотримання стандартів етичної поведінки, побудова системи звітності щодо робочого середовища.

3. Активація людських ресурсів – застосування інноваційних технологій та цифровізація процесів управління персоналом [1].

Особливо помітними ці процеси стають для українського бізнесу, який вже другий рік поспіль вимушений функціонувати в умовах воєнного стану, що є безпрецедентним викликом, як мінімум, у контексті стратегічного кадрового забезпечення господарської діяльності. Отож, з нашої точки зору, саме проблеми, пов'язані з кадровим потенціалом та кадровим забезпеченням підприємств, за сучасних умов стають чи не головним стратегічним викликом для суб'єктів господарювання (рис. 1).

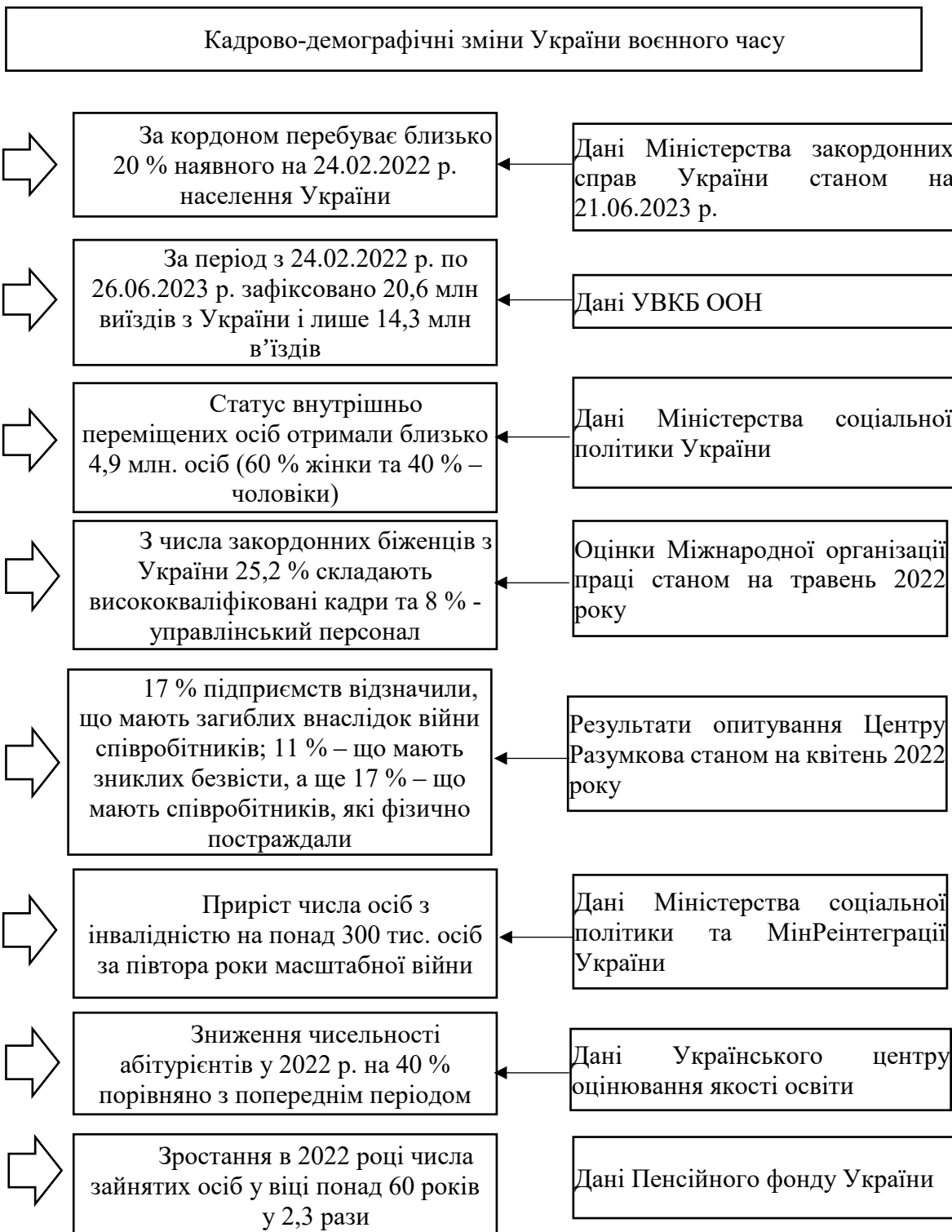

Рисунок 1 – Ключові демографічні та кадрові зміни в Україні в результаті повномасштабної війни*

* побудовано автором за даними [3,4,5]

Хоча якщо говорити про напрацювання Національного інституту стратегічних досліджень [2], то якраз проблема кадрового забезпечення підприємств в них взагалі не виокремлюється, а ключовими викликами

промисловому сектору названо скорочення промислових потужностей; звуження ринків збуту, згортання інвестиційних процесів у промисловості та втрату промисловим сектором ресурсів для майбутнього відновлення.

Наведені дані дозволяють відзначити, що демографічна ситуація в країні, а, відтак, і ситуація на її ринку праці надзвичайно складна, а продовження бойових дій, реальних перспектив до швидкого завершення яких наразі немає, лише поглиблюватиме кризову ситуацію.

Так, результати опитування роботодавців, проведеного у 2023 році Фондом міжнародної солідарності [5], дозволяють відзначити, що відсутність (недостатня кількість) кандидатів на посади є однією з основних проблем кадрового забезпечення діяльності підприємств України під час війни – 33,4 % респондентів саме дану причину вказали як головну. Крім того, 22,9 % опитаних роботодавців відзначили неможливість закриття вакансій через недостатню кваліфікацію претендентів на посади, а ще 14,7 % – через невідповідність очікувань претендентів щодо розміру заробітної плати. Отже, чисельність висококваліфікованих фахівців безпрецедентно скоротилася, а ті, хто залишився, вимагають гідного рівня оплати праці, що цілком логічно, проте й не завжди фінансово прийнятно для роботодавця.

В той же час, зважаючи на значний відтік молоді та надзвичайне зниження чисельності абітурієнтів вищих навчальних закладів у період повномасштабної війни, варто враховувати, що у перспективі чисельність фахових високоосвічених пошуковців навіть без досвіду роботи теж скорочуватиметься, а, отже, питання кадрового забезпечення діяльності підприємств лише загострюватимуться. Тому за цих умов надзвичайно важливим завданням стає формування й утримання кадрового потенціалу, здатного розробляти нові товари й послуги, продумувати й реалізовувати новітні технічні, виробничі, організаційні тощо рішення відповідно до актуальних вимог та потреб. У світі в цілому, як і в Україні, наразі назріла потреба до перегляду діючої парадигми управління персоналом підприємства. Однак, при цьому, український контекст є безпрецедентним для сучасної світової історії, а, отже, потребує й специфічних

рішень та підходів. Так, проведене дослідження дозволило зробити висновок, що основними викликами управлінню персоналом за сучасних умов є втрата наявного кадрового потенціалу, зниження рівня професійних можливостей наявних кадрів та складність пошуку кандидатів на заміщення вакансій, які потребують висококваліфікованого персоналу. З огляду на це ключовими цільовими напрямками вирішення проблем на рівні системи кадрового менеджменту підприємства має стати збереження наявного кадрового потенціалу, оптимізація робочого середовища під потреби працівників з обмеженими фізичними можливостями та формування механізмів виробничого навчання та підготовки кадрів безпосередньо на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Human Resources Strategy for 2022–25. Diversity, accountability and respect. ILO Governing Body 343-rd Session. Geneva, November 2021. URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_821886.pdf
2. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну – дослідження Громадянської мережі ОПОРА. 2023, 5 липня. URL : <http://surl.li/modmn>
3. Ukraine refugee situation : operational data portal. URL : <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації : аналітична записка. Київ : Центр Разумкова, 2022. 21 с. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
5. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи / Судаков М., Лісогор Л. Solidarity Fund PL, 2023. 170 с. URL : https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebd_ukraine-lm-1.pdf